

มองมุมใหม่เพื่อความเข้าใจจารวาก Looking at a New Perspective for Understanding Carvaka

อานนท์ อุ๋นธง

Arnon Unthong

นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

M.A. Student, Department of Buddhism and Philosophy

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School Mahamakut Buddhist University

E-mail : arenon_007@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 25 มกราคม 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 2 มีนาคม 2562

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 5 มีนาคม 2562

บทคัดย่อ

แนวคิดของปรัชญาอินเดียทุกระบบล้วนถือเอาความหลุดพ้นเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต ส่วนจารวากถือเอาความเพลิดเพลินทางกามารมณ์ ความสุขทางกามารมณ์ และความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นอุดมคติของชีวิตและเป็นยอดของความปรารถนาของมนุษย์ โดยหากมนุษย์ไม่แสวงหาความสุขทางประสาทสัมผัสขณะเมื่อยังมีชีวิตอยู่ การเกิดมาเป็นมนุษย์จะมีประโยชน์อะไร

คำสำคัญ: มอง, ความเข้าใจ, จารวาก

Abstract

All Indian philosophical concepts hold that the liberation from passion as the ultimate destination of life. Carvaka attains on pleasures, happiness, and carnal desire is the ideal of life. According to the concept of Carvaka claimed that if humans do not seek sensory happiness while still alive what is the benefit of being a human.

Keywords: Looking, Understanding, Carvaka

1. บทนำ

ปรัชญาจารวากเป็นปรัชญาที่สำคัญของอินเดียปรัชญาหนึ่ง จัดได้ว่าเป็นสสารนิยมอินเดียแบบโบราณ และมีมหาชนจำนวนมากชื่นชอบ เป็นปรัชญาที่เกิดร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า มีท่าทีแนวคิดที่แตกต่างจากปรัชญาและศาสนาในอินเดียสมัยนั้น ปรัชญาอินเดียทุกสำนักศาสดาผู้สอนจะมีคัมภีร์เป็นของตนให้ได้ศึกษา แต่ลัทธิจารวากไม่มีคัมภีร์ไว้ให้ได้ศึกษา เพราะฉะนั้น แนวคิดของลัทธิจารวากนี้ เราได้ศึกษาผ่านจากปรัชญาศาสนาอื่น ๆ ที่ได้บันทึกลัทธิจารวากไว้ การที่ลัทธิอื่นหรือศาสนาอื่นบันทึกเรื่องราวของลัทธิจารวากไว้เราก็ต้องมีวิจารณ์ญาณในการพิจารณา เพราะคนอื่นที่พูดถึงนั้นคือศัตรู และลัทธิจารวากไม่ได้พูดถึงตัวเองแต่เป็นคนอื่นที่พูดถึงเขา เวลาศัตรูพูดถึงศัตรูก็อาจจะมียอคติอยู่บ้าง มีข้อน่าสังเกตว่าปรัชญาศาสนาในอินเดีย

เวลาศาสนา ก พุทธถึงศาสนา ข มักจะพูดไม่ค่อยดี แต่ก็มีข้อน่าสนใจว่าเวลาพระพุทธเจ้าท่านพูดถึงศาสนาอื่น ท่านจะค่อนข้างพูดไว้กลาง ๆ คือ ถ้าศาสนา ก พุทธไว้อย่างนี้ ท่านก็จะบอกว่าท่านไม่ได้คิดอย่างนี้เท่านั้นเอง นั่นก็อาจจะเพราะด้วยบุคลิกลักษณะของพระพุทธเจ้า

ดังนั้น เราจะมาทำการศึกษาคำว่าลัทธิที่มหาชนจำนวนมากชื่นชอบ เป็นเพราะเหตุใด เป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลมากน้อยเพียงใดต่อคนอินเดีย และต่อปรัชญาและศาสนาของคนอินเดียในสมัยนั้น แม้เวลาจะล่วงเลยมากกว่า สองพันห้าร้อยปี แต่ครั้งหนึ่งลัทธิจารวากเคยมีตัวตนอยู่จริง ๆ

บทความนี้ได้ศึกษาปรัชญาจารวากโดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของปรัชญาจารวาก 2) เพื่อศึกษาแนวคิดที่ปรากฏในปรัชญาจารวาก 3) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดในปรัชญาจารวาก บทความนี้เป็นเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก หนังสือ และเอกสารทางวิชาการ และนำเสนอด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ต่อไป

2. ประวัติและความเป็นมาของปรัชญาจารวาก

ปรัชญาจารวากเป็นปรัชญาอินเดียสสารนิยมโบราณของอินเดีย คำว่า จารวาก มาจากคำว่า จารุ ที่แปลว่าสวयงามถ้าเกี่ยวข้องกับการเห็น และสวยงามถ้าเกี่ยวข้องกับการได้ยิน วาก แปลว่า คำพูดคำจา เมื่อรวมกันจึงเป็น จารวาก หมายถึงสำนักที่พูดแล้วฟังดูดี ฟังดูเข้าท่า และก็ให้เข้าใจว่าเป็นลัทธิที่เกิดร่วมสมัยเดียวกับพระพุทธเจ้า ข้อมูลในการศึกษาปรัชญาจารวากนี้มีสองส่วนด้วยกันคือ นำมาจากคัมภีร์ในศาสนาพราหมณ์ฮินดู ชื่อสรรพทศณะสังคหะ เป็นคัมภีร์ที่รวบรวมแนวคิดของปรัชญาและศาสนาร่วมสมัยของผู้แต่งคัมภีร์เล่มนี้รู้จัก แล้วก็เอามาเขียนถึงและโต้แย้งในแง่มุมของศาสนาฮินดู ในคัมภีร์เล่มนี้นอกจากพูดถึงจารวากแล้วยังพูดถึง ศาสนาเซน ศาสนาพุทธ ด้วย และเวลาพูดถึงศาสนาเหล่านี้เขาก็จะโต้แย้งว่า ในคำสอนของศาสนาเหล่านี้มีจุดอ่อนอย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งอันนี้ก็เป็นลักษณะการเขียนงานทางปรัชญาอินเดียสมัยนั้น เป็นคัมภีร์ที่น่าจะแต่งหลังสมัยพุทธกาลแต่เนื้อหาที่พูดย้อนไปถึงสมัยพุทธกาล โต้แย้งชี้ให้เห็นจุดอ่อนในหลักคำสอนทั้งของศาสนาเซน ศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และพุทธศาสนา

เนื้อหาที่พูดถึงจารวากอยู่ในสูตร ๆ หนึ่งเรียกว่า พุทฺธสัทธสูตร คำว่าสูตรในอินเดียใช้เป็นคำกลาง ๆ หมายถึงข้อเขียนในทางปรัชญาและศาสนา ในพระสูตรบอกว่าเป็นการแสดงแนวคิดของเจ้าลัทธิจารวาก แต่ในพระสูตรไม่ได้บอกว่าเจ้าลัทธินั้นคือใคร ในคัมภีร์ของศาสนาพุทธไม่ได้มีการกล่าวถึงพุทฺธสัทธสูตร แต่มีการกล่าวถึงเจ้าลัทธิจารวากชื่อ อชิตะ เกสกัมพล ในพระสูตรชื่อ สามัญญผลสูตร ส่วนในพุทฺธสัทธสูตร เนื้อหาก็คล้าย ๆ กับในพระไตรปิฎกของศาสนาพุทธ แต่ในพระไตรปิฎกจะกล่าวถึงไว้ชัดเจนกว่า ดังนั้นในส่วนของการศึกษาปรัชญาจารวากนี้ จึงได้ทำการศึกษามาจากพระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา

3. แนวคิดทางอภิปรัชญาในปรัชญาจารวาก

ปรัชญาจารวากแม้จะมีความคิดเห็นรุนแรงไปในทางวัตถุนิยมจัด แต่ก็ยังเป็นประโยชน์ต่อระบบปรัชญาอีกหลายระบบที่ไม่บัญญัติหรือวางกฎเกณฑ์ในการบูชาเทพเจ้าในคำสอนที่เหลือเชื่อจนเกินไป จะถือว่าจารวากได้เป็นกระแสดังกล่าวอย่างดีที่สุดแก่หลายระบบของปรัชญาอินเดียก็ได้ ทศณะของปรัชญาจารวากสรุปได้ดังนี้

- 1) ยืนยันว่าสรรพสิ่งเกิดจากการรวมตัวของธาตุ 4
- 2) ปฏิเสธการมีอยู่ของโลกหน้าและตัวตนหรืออาตมัน
- 3) ปฏิเสธการมีอยู่ของพระเป็นเจ้า

4. แนวคิดทางญาณวิทยาในปรัชญาจรรวาก

สำนักปรัชญาจรรวากเชื่อว่าความรู้แท้มีอยู่อย่างเดียวนั่นคือ ประจักษ์ประमाण (Perception) ประจักษ์ประमाण คือ ประमाणหรือที่มาของความรู้ขั้นประจักษ์ หมายถึง ความรู้ตรง ได้แก่ ความรู้ที่ได้จากประสาทสัมผัส หรืออินทรีย์ 6 คือ ตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายรู้สึกสัมผัส และใจรู้อารมณ์ ความรู้ที่เกิดจากแหล่งความรู้ดังกล่าวนี้ เราเชื่อแน่ว่าเรารู้อย่างเป็นความรู้ตรง เพราะความรู้ สิ่งที่เราสัมผัสกับผู้อื่นสัมผัสกันโดยตรง อาการที่โยคีบุคคลมีสมาธิแน่วแน่ จิตอันเป็นสมาธินั้นสัมผัสกับอารมณ์จิตเกิดความรู้ขึ้น ความรู้นั้นถือว่าเป็นความรู้แท้ลักษณะหนึ่งเหมือนกัน

5. แนวคิดทางจริยศาสตร์ของปรัชญาจรรวาก

จริยศาสตร์คือศาสตร์ทางศีลธรรม มีลักษณะสอดคล้องกับแนวความคิดทางอภิปรัชญาของลัทธินี้ ซึ่งเป็นความคิดแบบวัตถุนิยมคำสอนของจรรวากมีความสุขทางเนื้อหนังเป็นจุดหมายปลายทาง คติชีวิตของจรรวากคือการ กิน ดื่ม และรื่นเริงสำราญ คตินี้สอดคล้องกับธรรมชาติของจรรวากที่ว่าไม่มีโลกหน้า ไม่มีการเกิดใหม่หลังจากตายแล้ว มนุษย์ทุกคนเกิดหนึ่งเดียว ตายหนึ่งเดียว คนดีคนชั่วมีจุดสุดท้ายของชีวิตอย่างเดียวกัน นั่นคือจบลงด้วยความตาย ฉะนั้นมนุษย์จึงควรรีบตัดดวงแสวงหาความสุขเสียให้เต็มที่ตั้งแต่เวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ กินให้เป็นสุข ดื่มให้เป็นสุข และสนุกเสียให้อิ่ม ตายแล้วก็สิ้นสุดกันจะกินดื่มสนุกสนานอะไรไม่ได้อีกปรัชญาจรรวากได้กล่าวว่า จุดมุ่งหมายเพียงอย่างเดียวของมนุษย์ก็คือ การได้ความสุขทางประสาทสัมผัสจนพอใจเท่านั้น ไม่ควรกล่าวว่า ความสุขไร้ความหมายเพราะมีความทุกข์เจือปนอยู่ เราน่าจะฉลาดเพียงพอที่จะหาความสุขที่บริสุทธิ์เท่าที่จะหาได้และหลีกเลี่ยงความทุกข์ที่จะตามมา ดูกองคนที่ยากกินปลา ก็ต้องนำปลามาทั้งตัว พร้อมทั้งครีบและก้างของมันแล้วเลือกกินส่วนที่พอใจ หรือดูคนที่ยากกินข้าวก็ต้องนำข้าวมาทั้งรวงและฟางเลือกสรรส่วนที่กินได้จนพอใจ จงอย่าให้การกลัวความทุกข์มาขัดขวางการหาความสุข

ปรัชญาจรรวากปฏิเสธเรื่องกรรมและผลแห่งกรรมอย่างที่เขาเชื่อถือกันในระบบอื่นๆของปรัชญาอินเดีย การกระทำที่ดีสำหรับปรัชญาจรรวากคือการกระทำที่สามารถนำความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินมาให้ได้มากที่สุด การกระทำที่ไม่ดี ได้แก่ การกระทำที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดและความไม่สบายแก่ร่างกายและจิตใจซึ่งควรหลีกเลี่ยงให้ห่างไกล พวกปรัชญาจรรวากถือจุดมุ่งหมายของชีวิตมีเพียงอรรถะและกามะที่จำเป็นแก่ชีวิต นอกนั้นเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น ซึ่งหมายความว่าคนเราควรแสวงหาทรัพย์ เพราะทรัพย์สมบัติทำให้สามารถแสวงหาความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินในชีวิตได้เต็มที่ ความสุขทางเนื้อหนังหรือความสุขทางกามารมณ์เป็นความสุขสูงสุด คุณธรรมไม่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต เพราะคนดีคนชั่วก็จบลงด้วยความตายเท่ากัน โมกษะหรือความหลุดพ้นจากทุกข์ก็ไม่จำเป็นที่ต้องรีบแสวงหา ผู้ที่ทนทุกข์ทรมานหรือสละความสุขทางโลกียวิสัยเพื่อแสวงหาความหลุดพ้น ได้ชื่อว่าคนโง่ตามธรรมชาติของจรรวาก เพราะความตายคือโมกษะหรือความหลุดพ้นที่ทุกคนมีโอกาสบรรลุถึงได้เท่ากันโดยไม่ต้องแสวงหา บุคคลจึงควรแสวงหาความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินให้เต็มที่อ้อมเสีย ตั้งแต่ยังมีชีวิตอยู่ ตั้งแต่เวลาที่ความตายยังไม่มาถึงดังกล่าวนี้นี้คือ อุดมคติซึ่งเป็นสิ่งกำหนดแนวทางแห่งจริยศาสตร์ของปรัชญาจรรวาก

ลัทธิปรัชญาอินเดียทั่วไปถือว่าธรรม 4 ประการเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิตเรียกว่า ปुरुชาธะ หรือประโยชน์ของบุคคล คือ

1) อรรถะ การแสวงหาความเจริญก้าวหน้าให้แก่ชีวิตในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษาเล่าเรียน เพื่อพร้อมที่จะประกอบอาชีพและโลกธรรมอื่นๆ

2) กามะ การแสวงหาความสุขตามโลกียวิสัย เช่น การประกอบอาชีพและการแต่งงาน เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ตัวและครอบครัว

3) ธรรมะ การปฏิบัติธรรมเพื่อยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นจะได้เข้าใจความจริงของชีวิตแล้วจะได้หาแก่นสารให้แก่ชีวิต เพื่อเตรียมตัวเดินทางไปสู่โลกหน้า

4) โมกษะ การออกบำเพ็ญพรตเพื่อบรรลุโมกษะอันเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต จะได้ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดให้เป็นทุกข์อีกต่อไป

จากราวเห็นด้วยเพียง 2 ประการแรกเท่านั้น ส่วนธรรมะและโมกษะได้ปฏิเสธโดยสิ้นเชิง

6. วิเคราะห์แนวคิดในปรัชญาจรรวาก

ในพระไตรปิฎกกล่าวไว้ว่า สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ สวนอัมพวันของหมอชีวกโกมารภัจจ์ พร้อมด้วยภิกษุ 1,250 รูป เป็นวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 4 พระเจ้าอชาตศัตรูประทับอยู่บนปราสาทนันทมณฑล ดอกโกมุทเป็นดอกบัวชนิดหนึ่งที่บ้านในเวลากลางคืน เข้าใจว่าพระเจ้าอชาตศัตรูจะสร้างสระน้ำและปลูกดอกบัวไว้บนปราสาท ขณะนั้นพระเจ้าอชาตศัตรูได้เปล่งอุทานกับข้าราชการบริพารว่าเป็นคืนที่พระจันทร์เต็มดวงงดงามมาก รู้สึกอึดอัดใจ พาให้จิตใจสงบ โลง และต้องการที่จะเข้าไปพบสมณะหรือพรหมณ์ที่ใดที่หนึ่งจึงได้ตรัสกับเหล่าข้าราชการบริพารให้แนะนำ คนแรกบอกให้ไปพบท่านปุณณะกัสสปะ คนที่สองบอกให้ไปพบท่านมัลลิกโคศล และต่อมาตามลำดับคืออชิตะ เกสกะมัลล, ปุณณะ กัจจายนะ, สลัญชัย เวลัญฐบุตร, นิครนถ์ นาฏบุตร, ซึ่งทั้งหมดนี้ก็เป็นคนที่พระเจ้าอชาตศัตรูเคยไปสนทนมาแล้วด้วยทั้งสิ้น จึงทรงนิ่งและไม่แสดงอาการใด ครั้นพระองค์เหลือบไปเห็นหมอชีวกโกมารภัจจ์นั่งสงบนิ่งอยู่จึงได้เอ่ยถาม ชีวกโกมารภัจจ์เป็นแพทย์หลวงประจำพระองค์ได้ทูลกับพระเจ้าอชาตศัตรูว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ประทับอยู่ในสวนอัมพวันของตนพร้อมภิกษุ 1250 รูป พระเจ้าอชาตศัตรูไม่เคยพบพระพุทธเจ้ามาก่อน ก็เลยอาศัยคิณนั้นไปพบพระพุทธเจ้าที่สวนอัมพวันของหมอชีวกโกมารภัจจ์

ในพระสูตรกล่าวว่าเมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูไปพบพระพุทธเจ้า ก็ได้สนทนากับพระพุทธเจ้าและได้เล่าให้พระพุทธเจ้าฟังว่าก่อนที่จะมาพบพระพุทธเจ้านั้นได้ไปพบใครมาบ้างแล้ว และในพระสูตรก็กล่าวไว้อย่างละเอียดถึงแนวคิดของครูทั้ง 6 ว่าเขาคิดหรือสอนกันอย่างไร รวมถึงแนวคิดของ อชิตะ เกสกะมัลล เจ้าลัทธิจรรวากด้วยว่ามีแนวคิดอย่างไร โดยผ่านทาง การเล่าของพระเจ้าอชาตศัตรูที่ได้เล่าถวายพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎกบันทึกแนวคิดของ อชิตะ เกสกะมัลลไว้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมัยหนึ่ง ณ กรุงราชคฤห์นี้ หม่อมฉันเข้าไปหาครูอชิตะ เกสกะมัลล ถึงที่อยู่ได้กล่าวว่า ท่านอชิตะ ศิลปศาสตร์เป็นอันมากเหล่านี้ คือพลช้าง พลม้า พลรบ พลธนู พนักงานเชิญธง พนักงานจัดกระบวนทัพ พนักงานจัดส่งเสบียง พวกอุคคราชบุตร พลอาสา ขุนพล พลกล้า พลสวมเกราะหนัง พวกบุตรทาส ช่างทำขนม ช่างกลบกลบ พนักงานเครื่องสรง พวกพ่อครัว ช่างดอกไม้ ช่างย้อม ช่างทูก ช่างจักสาน ช่างหม้อ นักคำนวณ พวกนักคะแนน (นักการบัญชี) หรือศิลปศาสตร์เป็นอันมาก แม้อย่างอื่นใดที่มีคติเหมือนอย่างนี้ คนเหล่านั้น ย่อมอาศัยผลแห่งศิลปศาสตร์ที่เห็นประจักษ์ เลี้ยงชีพในปัจจุบันด้วยผลแห่งศิลปศาสตร์นั้น เขาย่อมบำรุงตน มารดาบิดา บุตรภริยา มิตร อำมาตย์ ให้เป็นสุขอิมหันาสาราย บำเพ็ญทักษิณาทานอันมีผลอย่างสูง เป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดี มีสุขเป็นผล ให้เกิดในสวรรค์ในสมณพรหมณ์ทั้งหลาย ฉันทานอาจบัญญัติสามัญผลที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน เหมือนอย่างนั้นได้หรือไม่

เมื่อหม่อมฉันกล่าวอย่างนี้ ครูอชิตะ เกสกะมัลล ได้กล่าวคำนี้กะหม่อมฉันว่าดูกรมหาบพิตร ท่านไม่มีผล การบูชาไม่มีผล การเซ่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาบิดาไม่มี สัตว์ผู้เกิดผุดขึ้นไม่มี สมณพรหมณ์ผู้ดำเนินชอบ ปฏิบัติชอบ ซึ่งกระทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้ง ไม่มีในโลก คนเรานี้ เป็นแต่ประชุมมหาภูตทั้งสิ้น เมื่อทำกาลกิริยาธาตุดินไปตามธาตุดิน ธาตุน้ำไปตามธาตุน้ำ ธาตุไฟไปตามธาตุไฟ ธาตุลมไปตามธาตุลม อินทรีย์ทั้งหลายย่อม

เลื่อนลอยไปในอากาศ คนทั้งหลายมีเดียเป็นที 5 จะหาเขาไป ร่างกายปรากฏอยู่แค่ป่าช้า กลายเป็นกระดูก มีสีดุดสนกพิราบ การเช่นสรวรมีเถ่าเป็นที่สุด ทานนี้ คนเขลาบัญญัติไว้ คำของคนบางพวกพูดว่า มีผล ๆ ล้วนเป็นคำเปล่า คำเท็จ คำเพ้อ เพราะกายสลาย ทั้งพาลทั้งบัณฑิตย่อมขาดสูญพินาศสิ้น เบื้องหน้าแต่ตาย ย่อมไม่เกิด ดังนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันถามถึงสามัญผลที่เห็นประจักษ์ ครูอชิตะ เกสกัมพล กลับตอบถึงความขาดสูญ ฉะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญหม่อมฉันถามถึงสามัญผลที่เห็นประจักษ์ ครูอชิตะ เกสกัมพล กลับตอบถึงความขาดสูญ เปรียบเหมือนเขาถามถึงมะม่วง ตอบขุ่นส้มละออ หรือเขาถามถึงขุ่นส้มละออ ตอบมะม่วง ฉะนั้นหม่อมฉันมีความดำริว่า โฉน คนอย่างเรา จะพึงมุ่งรุกรานสมณะหรือพราหมณ์ผู้อยู่ในราชอาณาจักรเขตดังนี้ แล้วไม่ยินดี ไม่คัดค้านภษิตของครูอชิตะ เกสกัมพล ไม่พอใจ แต่ก็มิได้เปล่งวาจาแสดงความไม่พอใจ ไม่เชื่อถือ ไม่ใส่ใจถึงวาจานั้น ลุกจากที่นั่งหลีกไป

จากพระสูตรอธิบายได้ว่า พระเจ้าอชาตศัตรูถามอชิตะ เกสกัมพลประเด็นแรกว่า ตัวท่านก็เป็นนักบวชตั้งลัทธิมาเพื่อสอนคน อะไรคือผลสูงสุด ที่จะพึงได้จากการที่ท่านตั้งลัทธิแบบนี้ขึ้นมา หรือถ้าจะให้เข้าใจง่าย ๆ ก็คือถ้าจะมาสัมผัสเป็นลูกศิษย์แก่ท่าน ท่านจะมีอะไรดี ๆ ให้บ้าง คำว่าดี ๆ ในภาษาบาลีใช้คำว่า สามัญญผล หลังจากถูกตั้งคำถาม อชิตะ เกสกัมพลตอบว่า ปรัชญาและศาสนาทั้งหลายในอินเดียยกเว้นสำนักเรา สอนเหมือนกันหมดคือ 1) ในตัวมนุษย์มีของสองสิ่งประกอบกันเข้าและกายเป็นคน สิ่งหนึ่งก็คือ สสาร คำว่า สสาร มีองค์ประกอบ 4 อย่าง คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม เป็นธาตุ ร่างกายของมนุษย์ประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 รวมเรียกว่า สสาร 2) นอกจากสสารในตัวมนุษย์ยังมีอีกสิ่งหนึ่งในบางศาสนาเช่น ศาสนาพราหมณ์เรียกว่า อาตมัน ศาสนาเซนเรียกว่า ชิว สิ่งนี้ไม่ใช่สสาร เพราะมีสิ่งนี้อยู่ในตัวคน ทำให้คนมีความคิด มีอารมณ์ความรู้สึก พูดได้ คิดได้ ร้องให้ได้ หัวเราะได้ อธิษฐานได้ มุมานะได้

ทั้งสองประเด็นที่กล่าวมานั้น อชิตะ เกสกัมพลบอกว่า ปรัชญาและศาสนาทั้งหลายในอินเดียกล่าวเหมือนกันหมดซึ่งต่างจากสำนักของตน สำนักของตนกล่าวว่า ไม่ได้กล่าวไว้ดังเช่นนั้น สำนักของข้าพเจ้าตั้งข้อสงสัยว่าสิ่งที่ศาสนาทั้งหลายของอินเดียเชื่อว่ามียุคคือ วิญญาณ มันอยู่ที่ไหน สำหรับสำนักเรา อะไรก็แล้วแต่ที่ตรวจสอบไม่ได้ด้วยประสาทสัมผัส มองไม่เห็น จับต้องไม่ได้ ตรวจสอบด้วย ตา หู จมูก ลิ้น และกายไม่ได้ การที่จะเชื่อว่าสิ่งนั้นมีอยู่ก็ไม่มีเหตุผล ถ้าเราจะส่องกระจกดูตัวเราสิ่งที่มันจับต้องได้มันคือ สสาร ความคิด อารมณ์ความรู้สึก เป็นสิ่งที่มองไม่เห็น แต่มันต้องมาจากสสาร ถ้าจะบอกว่าความคิดมาจากวิญญาณ แต่ว่าวิญญาณมันมองไม่เห็น ตรวจสอบไม่ได้ ถ้าจะบอกว่าวิญญาณเป็นต้นตอของความคิดก็ไม่มีเหตุผล

ดังนั้น สิ่งแรกเลยที่อชิตะ เกสกัมพลประกาศกับพระเจ้าอชาตศัตรูก็คือ ไม่มีวิญญาณอย่างศาสนาทั้งหลายสอน มนุษย์ประกอบมาจากธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม สิ่งที่มาประกอบให้เป็นมนุษย์มันก่อให้เกิดคุณสมบัติคือ การคิดได้ มีอารมณ์ความรู้สึกได้ พูดได้ ทำนั้น ทำนี้ได้ และคุณสมบัติอันนี้ซึ่งมันเป็นคุณสมบัติของสสารมันละเอียดอ่อน มันเลยหลงให้คนจำนวนมากในอินเดียคิดว่ามีจิตหรือวิญญาณจริง ๆ ส่วนที่ปรากฏเป็นสิ่งที่ชีวิต เป็นสัตว์ ต้นไม้ ภูเขา ความละเอียดอ่อนของสสารก็ต่างกัน ดังนั้น คุณสมบัติจึงต่างกันไปด้วย

ประเด็นต่อมา คือ เมื่อมนุษย์ประกอบขึ้นจากธาตุทั้ง 4 แล้วการประกอบขึ้นจากธาตุทั้ง 4 เช่น พระเจ้าอชาตศัตรู ผู้ที่ประกอบธาตุทั้ง 4 ก็คือ พ่อแม่ของท่าน ก็แปลว่าชาติที่แล้วของท่านไม่มี เพราะท่านมาจากเนื้อตัวของพ่อแม่ท่าน เมื่อร่างกายมีแต่สสารล้วน ๆ เมื่อตายไปชาติหน้าก็ไม่มี อันนี้คือการประกาศครั้งที่ 2 ต่อพระเจ้าอชาตศัตรูว่า ชาตินี้ไม่มี ชาติหน้าก็ไม่มี มีแต่ชาติปัจจุบัน เหตุที่สอนแบบนี้เพราะจะได้โยงมาถึงเรื่องของจริยศาสตร์ หลักการใช้ชีวิต ว่าถ้ามองชีวิตอย่างนี้แล้วจะใช้ชีวิตอย่างไร

หลักจริยศาสตร์ของลัทธิจารวากนี้เริ่มต้นโดยให้หลักกว้าง ๆ ไว้คือ เราย่อมอบชีวิต หรือวันเวลาในชีวิตเรา ให้กับสิ่งซึ่งเราตรวจสอบไม่ได้ว่ามีอยู่จริงหรือไม่ เช่น กรณีชาวพุทธไปทำบุญ แล้วเชื่อว่าเพื่อจะได้ไป

เกิดในสวรรค์ ถ้าใช้ฤทธิ์ของ อชิตะ เกสกัมพล ต้องถามว่า เราแน่ใจได้อย่างไรว่าสวรรค์มีจริง ถ้าไม่แน่ใจแล้วยังใช้ชีวิตเราทำกิจกรรมเพื่อให้ได้สิ่งนี้มา หรือเพื่อได้ไปอยู่ในที่นั่นที่เรียกว่าสวรรค์ ถือว่ามันเป็นกิจกรรมที่ไม่ฉลาด เพราะอชิตะ เกสกัมพล คิดแบบนี้ จึงได้ตั้งคำถามกลับพระเจ้าอชาตศัตรูว่า เวลาที่ท่านไปหาศาสดาของศาสนาทั้งหลาย เช่น ศาสนา ก บอกว่าสร้างโลก รวมทั้งสร้างท่านมา ดังนั้น ให้มันทำความดี เพื่อว่าพระเจ้าที่สร้างท่านมาจะได้ชอบใจท่าน เวลาท่านตายพระเจ้าก็จะได้อาพาท่านไปอยู่ด้วย ถ้ามจริง ๆ มันใจได้อย่างไรว่า พระเจ้ามีจริง สวรรค์ของพระเจ้ามีจริงแล้วเวลาท่านตายก็จะเหลือบางส่วนคือวิญญาณเพื่อไปอยู่กับพระเจ้า ท่านมีหลักฐานอะไรสนับสนุนความเชื่อนี้ จากคำถามนี้ประมาณว่า พระเจ้าอชาตศัตรูหาหลักฐานมาโต้แย้งได้หรือไม่ ถ้ายังหาไม่ได้แล้วยังทำกิจกรรมอุทิศชีวิตเพื่อสิ่งเหล่านี้อยู่ มันก็แปลว่าไม่ฉลาด ดินแดนที่ศาสนาทั้งหลายสอนอยู่ในขณะนั้น เช่น ดินแดนของพระเจ้า นิพพานของศาสนาพุทธหรือสีทธศาสนาในศาสนา เช่น ตามทัศนะของ อชิตะ เกสกัมพล ถือว่าตรวจสอบไม่ได้ เมื่อตรวจสอบไม่ได้ การที่จะอุทิศชีวิตเพื่อสิ่งเหล่านั้น เป็นการใช้ชีวิตที่ไม่ฉลาด ตรงกันข้ามสิ่งที่ประจักษ์กับทุกคนว่ามีแน่ ๆ ในชีวิตนี้ก็คือความสุข ท่านได้วิเคราะห์ว่าความสุขในชีวิตคน มันก็มีตั้งแต่ที่มันหายาบ ๆ เป็นความสุขทางกาย ไล่ไปจนถึงความสุขสูงสุดที่เป็นความสุข ก็เป็นความสุขทางวัตถุอยู่ แต่มันมันละเอียดย เช่น สุขจากการมีครอบครัวดี ๆ มีมิตรสหายที่ดี สุขอันเกิดจากการอ่านหนังสือดี ๆ สุขจากการได้เสพงานศิลปะ ซึ่งทั้งหมดมันเป็นเรื่องที่ต้องได้ อชิตะ เกสกัมพล บอกกับพระเจ้าอชาตศัตรูว่าทำไมท่านไม่ใช้ชีวิตหาของที่มีมันต้องได้เหล่านี้

ดังนั้น ทัศนะทางจริยศาสตร์ของลัทธิจารวากก็คือควรใช้ชีวิตแสวงหาสิ่งที่จำเป็นต้องได้ และสิ่งที่จำเป็นต้องได้ก็อยู่ในโลกนี้ อย่าไปคาดหวังว่าจะได้ความสุขกับการไปอยู่กับพระเจ้า สุขจากการไปอยู่ในนิพพาน หรือสุขจากการได้ไปอยู่ในสีทธศาสนา สุขแบบนั้นมันเป็นสุขลม ๆ แล้ง ๆ ดังนั้นควรจะหาความสุขแบบที่จำเป็นต้องได้ เนื้อหาตอนหนึ่งในสรรพทัศนะสังคหะที่ อชิตะ เกสกัมพลพูดถึงศาสนาอื่นที่วิจารณ์แนวคิดแบบสุขนิยมของลัทธิจารวาก บอกว่าศาสนาทั้งหลายมักบอกว่าความสุขในโลกนี้ไม่ใช่สุขล้วน ๆ มันมีทุกข์เจืออยู่ เช่น สุขจากการมีสามีดี ภรรยาดี ลูกดี มันไม่ใช่สุขล้วน ๆ มันมีทุกข์อยู่ วันหนึ่งที่ลูก ภรรยา หรือสามีเจ็บไม่สบายหรือตายนั้นแหละคุณจะเป็นทุกข์

ดังนั้น พอศาสนาทั้งหลาย มองว่าสุขทั้งหลายในโลกนี้ ไม่ใช่สุขล้วน ๆ มันมีทุกข์เจืออยู่ ศาสนาทั้งหลายก็มีแนวโน้มที่จะสอนว่า ดังนั้นอย่าไปสร้างครอบครัว อย่าไปคาดหวังว่าจะสร้างสวรรค์บนโลกนี้ เพราะมันไม่มีหรอก เนื่องจากเพราะมันมีทุกข์เจืออยู่ แนวคิดนี้ในทัศนะของ อชิตะ เกสกัมพล บอกว่าเป็นแนวคิดที่ประหลาด และเพื่อที่จะแสดงแนวคิดที่ประหลาด ท่านได้ตั้งคำถามว่า เรากินปลาใช้ไหม และในปลาก็มีก้าง ศาสนาทั้งหลายในทัศนะของ อชิตะ เกสกัมพล เหมือนกับคนที่บอกว่าอย่ากินปลาเพราะปลามีก้างเดี๋ยวก้างจะติดคอ ฉันทก็ฉันทนั้น อย่ามีภรรยา สามี อย่ามีลูก เพราะว่า ในภรรยา สามี และลูก มันมีสภาวะของทุกข์แฝงอยู่ เวลาที่คนเหล่านี้เจ็บป่วยหรือตายคุณจะต้องร้องไห้เสียใจ ดังนั้น อย่ามี ให้ไปบวชอยู่เดี่ยว ๆ แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ตลก ในทัศนะของอชิตะ เกสกัมพล คนฉลาดเขาย่อมรู้ว่าในตัวปลามีก้างอยู่ และเวลาจะกินปลาก็ให้เอาก้างออกก่อนแล้วกินแต่เนื้อมัน เช่นกัน ศาสนาทั้งหลายบอกว่าเหล่าเป็นของซึ่งกินแล้วมันทำให้ทำลายสติสัมปชัญญะ กินแล้วเมา อชิตะ เกสกัมพลก็บอกว่าอันนี้ก็พูดแต่ในด้านไม่ดีของเหล่า เหมือนกับก้างในปลา ในทัศนะของข้าพเจ้า เหล่ามันมีข้อดีเยอะ ดังนั้นจงเลือกกินแต่พอ ๆ ดี คัดเอาส่วนที่เป็นโทษของเหล่าออก อย่ากินมาก จนครองสติไม่อยู่ ให้กินแต่พอดี แล้วเวลาคุยกับเพื่อนมันจะคุยกันสนุก

ศาสนาทั้งหลายมีภาพลักษณ์ที่ไม่ดี ต่อความสุขในโลกนี้ แล้วก็ให้ภาพลักษณ์ที่ผิด ๆ ว่า เราอย่าหาสุขเลยในโลกนี้เพราะมันมีทุกข์แฝงอยู่ ให้ไปหาสุขในโลกหน้า อย่ามาหาสุขในโลกนี้ ซึ่งอันนี้ตรงกันข้ามกับแนวคิดของ อชิตะ เกสกัมพล

ทุกอย่างในจักรวาลรวมทั้งมนุษย์ด้วยมาจากสสารล้วน คุณสมบัติพิเศษคือ ความคิด ความอ่าน อารมณ์ ความรู้สึก ในมนุษย์ในสัตว์หรือแม้แต่ในพืชเป็นผลมาจากวิวัฒนาการที่พอเหมาะพอดีของสสารคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ที่มาประกอบเป็นสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา ขาดที่แล้วก็ไม่มี ขาดหน้าก็ไม่มี ดังนั้นอย่าไปอุทิศชีวิตให้กับสิ่ง ซึ่งศาสนาทั้งหลายสอนว่าท่านจะได้พบในชาติหน้า การลงทุนกับสิ่งเหล่านี้เป็นการลงทุนที่ไม่ฉลาด อะไรคือ การลงทุนที่ฉลาด ก็คือการหาความสุขในโลกนี้ซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องได้ แต่สำนักนี้ก็บอกว่าสุขนั้นมีตั้งแต่หายาไป ถึงละเอียดยให้ค่อย ๆ ใช้ชีวิตไต่จากหายาไปหาละเอียดย

ถ้ามองกันตามปรัชญาสังคมแนวคิดนี้ก็มองการใช้ชีวิตแบบโลก ๆ การบริหารจัดการเพื่อให้คุณภาพ ชีวิตของมนุษย์มีความใกล้เคียงกันก็จะทำให้คุณภาพชีวิตของคนดีขึ้น การมีความสุขแบบประณีตเป็นความสุข ระดับสูงตามทัศนะของลัทธิจักรวาล การมีเพื่อน มีครอบครัว การฉลาดในการใช้จ่าย หาเงินมาได้แล้วไม่ใช่ จ่ายซื้อหาความสุข ถือว่าเป็นคนโง่ในทัศนะจักรวาล ต้องรู้จักทำงาน เน้นอนว่าก่อนทำงานก็ต้องเรียนหนังสือ มีความรู้จะได้หาเงินได้พอสมควร รู้จักไปเที่ยว ไปดูของแปลก ๆ ใหม่ ๆ ซื้อหนังสืออ่าน เหล่านี้เป็นต้น

ในส่วนของเนื้อหาตอนท้าย ๆ ที่ค่อนข้างจะแรงของอชิตะ เกสกัมพล พูดกับพระเจ้าชาตศัตรู เนื้อหา ส่วนที่ 3 นี้เป็นการวิจารณ์ศาสนาพร้อมสมัย ซึ่งในที่นี้ก็หมายถึง ศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ศาสนาพุทธ และศาสนา เชน คือศาสนาทั้งหลายถึงจะสอนต่างกันแต่เนื้อหาเหมือนกันคือปฏิเสธว่าโลกนี้ไม่ใช่บ้านของเรา ที่เราจะ หาความสุขอันถาวร ตามทัศนะของอชิตะ เกสกัมพลแล้ว โลกนี้มันจริง โลกหน้าต่างหากที่ไม่มี เป็นมายา ถ้า คิดจะสร้างสวรรค์ต้องสร้างที่โลกนี้ ไม่ใช่คิดไปสร้างในโลกหน้า และประเด็นที่สองที่ศาสนาทั้งหลายมี เหมือนกันก็คือมักจะบอกว่า มนุษย์เรามีข้อจำกัดในการทำความดี สังเกตว่าในศาสนาจะมีนักบวช และคณะ นักบวชนี้ ก็จะแวดล้อมศาสดาของศาสนา เช่น ศาสนาพุทธ มีพระพุทธเจ้าและมีพระภิกษุสงฆ์ ในศาสนาเชน ก็เป็นแบบนี้ ส่วนในศาสนาพราหมณ์ก็มีคนทำหน้าที่สอนศาสนาคนเป็นนักบวช ศาสนาเหล่านี้จะสอนว่า ปัจเจกบุคคลมีความสามารถที่จะทำความดี เพื่อที่จะบรรลุ ดินแดนของพระเจ้า เพื่อจะบรรลุพระนิพพาน หรือ เพื่อที่จะบรรลุได้ไปอยู่ในสิทธศิลา ตรงกันข้าม ความดีที่ปัจเจกบุคคลทำโดยผ่านทางเอเยนต์ คือตัวกลาง คือ นักบวชในศาสนา จะมีพลังสูงสุด เหมือนในพระไตรปิฎกมีคำสอนว่า ถ้าเรามีข้าวหนึ่งจาน ถ้าเราเอาข้าวจานนี้ ไปให้แม่หมากินมันได้บุญน้อยกว่าถวายพระ แต่ถ้าถวายพระที่เป็นปุถุชน ก็ยังได้บุญน้อยกว่าถวายพระที่เป็น โสดาบัน และก็ไล่ไปตามลำดับจนถึงพระอรหันต์ และก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

อันนี้เป็นข้อสังเกตของอชิตะ เกสกัมพล ว่าศาสนาทั้งหลายจะสอนตรงกันเลยว่า คุณทำความดีด้วยตัว คุณเองเพื่อจะไปสวรรค์ เพื่อจะไปนิพพาน เพื่อจะไปสิทธศิลาได้จำกัด ถ้าคุณอยากจะไปสวรรค์คุณก็ต้อง ทำบุญผ่านนักบวชในศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ถ้าจะไปนิพพานก็ต้องทำบุญผ่านนักบวชในศาสนาพุทธ ถ้าจะไป อยู่ในสิทธศิลาก็ต้องทำบุญผ่านนักบวชในศาสนาเชน คำถามของอชิตะ เกสกัมพลก็คือว่า หมายถึงถามพระเจ้า อชาตศัตรูว่า ท่านไม่สงสัยระบบนี้หรือว่า มันเป็นระบบที่พวกนักบวช สร้างขึ้นเพื่อหาประโยชน์ ศาสนาทั้งหลายในอินเดียสมัยนั้น เป็นฝีมือการสร้างของคนฉลาดจำนวนน้อยนิดเพื่อเอาเปรียบมหาชนที่โง่ ศาสนาทั้งหลายเป็นสิ่งที่คนฉลาดจำนวนไม่มากสร้างขึ้นเพื่อเอาเปรียบ โดยบอกว่ามันมีที่แห่งหนึ่งที่จะได้ไปอยู่ เป็นอมตะหลังความตาย แต่จะไปอยู่เองที่นั่นไม่ได้ คุณต้องผ่านมาทางเรา ต้องบริจาคทรัพย์ให้กับเรา ทำบุญผ่านเราคุณถึงจะได้ไปอยู่ที่นั่น ระบบนี้เป็นระบบที่ตัวท่านอชิตะ เกสกัมพลรับไม่ได้ และก็ถามพระเจ้า อชาตศัตรูว่าท่านรับได้หรือ

ตามเรื่องคัมภีร์เล่าว่า พระเจ้าอชาตศัตรูตอนนั้นมีปัญหาทางด้านจิตใจคือพระเจ้าอชาตศัตรูได้เป็น กษัตริย์ด้วยการปฏิวัติโค่นล้มพ่อของตัวเอง โดยการจับพ่อคือพระเจ้าพิมพิสารไปขังคุกคือไม่ฆ่าทันที แต่ทรมาน แล้วก็ตั้งตัวเป็นกษัตริย์ มีอยู่วันหนึ่ง ตอนนั้นพ่อก็ยังอยู่ในคุก มเหสีของพระเจ้าอชาตศัตรู คลอดพระโอรส พระเจ้าอชาตศัตรูอยู่ในห้องฟังข่าวว่ามเหสีจะประสูติโอรสเมื่อใด มันเป็นเวลาตอนกลางวัน

พอมิเสียงเคาะประตู พระเจ้าอชาตศัตรูเปิดประตูออกและมีคนสนิทมาทูลว่าพระมเหสีประสูติพระโอรสก็คือลูกชาย ความรู้สึกของตัวเองได้ลูกชาย มันทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูเกิดปิติ ชนลูก ทันใดนั้น พระเจ้าอชาตศัตรูก็คิดว่าตอนที่พ่อเราได้ข่าวว่าได้เราซึ่งเป็นลูกชาย ท่านก็คงรู้สึกอย่างนี้ ก็ทำให้คิดถึงพ่อที่อยู่ในคุกตอนนั้น ก็เลยรีบไปที่คุกเพื่อที่จะไปส่งปล่อยพ่อของตัวเอง ปรากฏว่าพ่อได้ตายแล้ว ซึ่งอันนี้แหละที่มันเป็นปมในใจของพระเจ้าอชาตศัตรู คือรู้สึกสำนึกรักพ่อ ในวันที่ตัวเองเป็นพ่อ แต่มันก็สายไปแล้ว และพระเจ้าอชาตศัตรูก็พยายามไปหาคนมาลอบใจเรื่องนี้ ซึ่งอันที่จริงก็หวังว่าจะได้คำลอบใจจาก อชิตะ เกสกัมพล แต่ก็ไม่ได้อะไรเลย และนี่ก็เป็นเหตุผลว่าทำไมพระเจ้าอชาตศัตรูไม่สมัครเป็นลูกศิษย์ ประกาศตัว หรือปวารณาตัวว่าเป็นลูกศิษย์ของอชิตะ เกสกัมพล และพอไปหาอาจารย์ท่านอื่น ๆ ก็พูดไม่ตรงใจ จนกระทั่งได้มาพบพระพุทธเจ้า คำตอบเรื่องสามัญญผลของพระพุทธเจ้าเป็นที่คลายความทุกข์ในใจของพระเจ้าอชาตศัตรูมากที่สุด แต่หลังจากพระเจ้าอชาตศตรูลบไปแล้ว พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ถ้าพระเจ้าอชาตศัตรูไม่ได้ทำอนันตริยกรรมคือฆ่าพ่อของตัวเอง วันนี้ คงจะได้บรรลุโสดาบันเป็นแน่ คือคนทำอนันตริยกรรมในศาสนาพุทธถือว่าไม่ได้บรรลุถึงมรรคผลนิพพานในชาตินั้น ในท้ายที่สุด พระไตรปิฎกได้บันทึกไว้ว่า พระเจ้าอชาตศัตรูได้ประกาศตนเป็นพุทธมามกะ

ประเด็นที่เราที่เราทราบไว้ว่า อชิตะ เกสกัมพลพูดหรือว่าสอนไว้อย่างไรก็มาจากการสนทนากันของพระเจ้าอชาตศตรุกับพระพุทธเจ้าที่ได้บันทึกไว้ในพระไตรปิฎก

สรุปได้ว่า แนวคิดของลัทธิจรรวากสรุปลงได้ 3 ทางคือ 1) อภิปรัชญา เชื่อว่า สิ่งที่มีอยู่จริงมีอย่างเดียวนั่นคือ วัตถุธาตุ นอกนั้นไม่มีจริง ด้วยเหตุนี้จึงเรียกปรัชญาของสำนักนี้ว่าสารนิยม 2) ญาณวิทยา จรรวากถือว่า ความรู้ที่เกิดจากประสาทสัมผัสได้เท่านั้นที่มีอยู่จริง เป็นความรู้ที่ถูกต้อง ปฏิเสธการอนุมาน ปฏิเสธคัมภีร์ ปฏิเสธคำบอกเล่า และแม้การคิดหาเหตุผลในจรรวากก็ไม่ยอมรับ 3) จริยศาสตร์ ปรัชญาอินเดียทุกระบบ นอกจากจรรวากล้วนถือความหลุดพ้นหรือโมกษะเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต และได้วางเป้าหมายของชีวิตไว้ 4 อย่าง แต่จรรวากเห็นด้วยแค่ 2 อย่างคือ อรรถะหรือเห็นประโยชน์ คือ ทรัพย์ ยศ บริการ และกามะ คือความเพลิดเพลินทางกามารมณ์ ความสุขทางกามารมณ์ และความสนุกสนานเพลิดเพลินคือ อุดมคติของชีวิต และจุดสุดยอดของความปรารถนาของมนุษย์ ถ้ามนุษย์เราไม่แสวงหาความสุข ทางประสาทสัมผัส ในขณะที่มีชีวิตรอยู่ จะมีประโยชน์อะไรกับการเกิดมาเป็นมนุษย์ กามสุขเป็นสิ่งมีค่าสูงสุด แม้จะเจ็ดด้วยทุกก็ยังน่าปรารถนา

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2514). **พระไตรปิฎก ฉบับหลวง**. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนาจัดพิมพ์.
- บุญมี แก้วแท่น. (2541). **ปรัชญา**. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ จันทาโก. (2555). **ศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาจรรวาก**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูโฆสิตพุทธศาสนาจารย์. (2551). **ปรัชญาอินเดีย**. กรุงเทพฯ : ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์.
- สุนทร ณ รังษี. (2545). **ปรัชญาอินเดียประวัติและลัทธิ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมภาร พรหมทา. (2558). **ปรัชญาจรรวาก**. <https://www.youtube.com/watch?v=isHhFnGQw2Y>. เข้าข้อมูลเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2560.
- พิน ดอกบัว. (2545). **ปวงปรัชญาอินเดีย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม.
- วิธาน สุขีวิฑู. (2558). **อภิปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2546). **ปรัชญาอินเดีย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.